

YAHUDİLİK II

TARİH VE KUTSAL METİNLER

YAZAR

M. Hadi TEZOKUR

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-6965-35-5

Kitap Adı

Yahudilik II Tarih ve Kutsal Metinler

Yazar

M. Hadi TEZOKUR

ORCID iD: 0000-0003-4315-7422

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

REL040030

DOI

10.37609/akya.2409

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Yahudi tarihi Tanrı'dan Keldanilerin Ur şehrinde doğan İbrahim'in soyundan dünyanın sonuna dek varolacak bir halkın doğacağı vadini almasıyla başlar. Yahudi geleneğine göre babası Terah'ın putperestliğinden ayrıлып tek ve görünmez bir Tanrı'ya tapınan İbrahim, kendi soyundan, bizzat Tanrı'nın seçtiği ulusal vaa-dinin muhatabıdır. Bu seçilmişlik onlara Musa'nın Beş Kitabı Torada bahsi geçen yükümlülükler anlanuna gelir. Musa aynı zamanda İbranileri Mısır'dan çıkarıp onları bir ulus olarak olarak şekillendiren ana figürdür. Yahudiler ilk defa Doğu Akdeniz kıyılarındaki Kenan bölgesinde, yaklaşık dört bin yıl önce etnik ve dinî bir grup olarak ortaya çıkmışlardır. Yahudi ismi Yakup Peygamberin on iki oğlundan biri ve İsrail'in on iki oymağından biri olan "Yahuda" isminden gelmektedir. Yahudiliğin özellikle birinci dereceden önemli kaynakları olan kutsal kitaplarının yanı sıra din adamlarının oluşturdukları gelenekler de bir ölçüde önemlidir. Onun için bugünkü Yahudilik bu anlamda gelenektir diyebiliriz. Ancak yine de Toranın, dünyanın çoğunu kapsayan dini görüşleri doğurduğunu göz ardı edemeyiz. İki bin yıl önce, her Avrupalı kuzeyde O'din'den güneyde Zeus'a kadar bir dizi tanrıya tapardı. Yerli topluluklardan Yucatan Yarımadası'ndaki Mayalara veya Şili'deki İnkalara kadar ilk topluluklar, büyük küçük birçok tanrılarla beraberken bugün dünya nüfusunun çoğunluğu, Orta Doğu'daki İbranilerin Tek Tanrı'ya olan inancını paylaşmaktadır. Hülasa harikulade ve karmaşık bir yolculuğa sahip dinler arasında yer alan Yahudilik zengin bir tarihe, güçlü bir kitap koleksiyonuna sahip edim ağırlıklı bir dindir. Yahudiliğin çok zengin bir dini metin tarihi vardır. Bu zengin dini metin literatürü içinde en zengin ve en önemlisi hiç şüphesiz Tanah'tır. Tanah Tora, Neviim (Peygamberler) ve Ketüvim (Kitaplar) koleksiyonundan oluşur. Toranın yorumlarını içeren ikinci kitap külliyatı da hiç şüphesiz Talmud külliyatıdır. Talmud birbirine geçen iki bölümden meydana gelmiştir: Mişna, Rabbilere ait Yahudiliğin ilk dönemi içinde İsrail'de İbranice derlenmiş olan Tannaim olarak da bilinen öğretmenlerin dönemindeki kısa çalışmalara bağlı olarak ortaya çıkmış bölümdür. Gemara, daha sonraki Rabbilerin ya da Amoraim denilen öğretmenlerin araştırma ve incelemelerinden hazırlanmış ana bölümü Aramca olan çok daha uzun bölümdür. Gemara, Mişna'dan sonraki en önemli referans kaynaktır. Kudüs ve Babil olarak iki ayrı oluşumdadır. Tora ve yorumları olan Talmud şeriata ve yaşama dair edimler hakkındaki kurallardan ibarettir. Onun için Yahudilik bir eylem dini, Hıristiyanlık ise bir amentü dinidir diyebiliriz.

Tanrı hakkındaki inanışlarında Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam monoteist olup onlar tek Tanrı'ya iman ederler. İslam ve Yahudilik Tanrı'nın tekliğine ve benzersiz olduğuna çok güçlü biçimde vurgu yapmıştır. Bu üç din de insanların yeryüzünün en yüksek varlıkları olarak yaratıldıklarına inanır. Tanrı insanı hem tür hem birey olarak gelişmeye uygun hem iyilik hem kötülük kabiliyetine sahip olarak yaratmıştır. İnsan kendini iyilik, doğruluk ve sevgi içinde yetiştirirse Tanrı'nın planladığı salih insan profili ile örtüşür. Eğer insan özgürlüğünü kötüye kullanır diğer insanlara, kendine ve çevreye zarar verirse Tanrı'nın planına karşı gelmiş ve kötü iş yapmış olur. Her insan Tanrı'nın yardımıyla kötülüklerden dönebilir, pişmanlık duyup iyi işler işleyebilir. İnsan, Tanrı'ya bağlı olmakla, O'na hamd etmekle ve O'na itaat etmekle mükelleftir.

Geçmişin olup bitmesi şu anın oluşu herhangi bir zorluk olmadan oluyorsa gelecek te bir gün gelecektir. Tanrı, kötülüğe galip gelen iyi insanlar için cennet hazırlamıştır. Bu gelecek Tanrı'nın sevgisiyle dolu olan herkes için bir mutluluk ve Tanrı'nın karşı konamaz bir kuralı olarak gelecektir.

İbrahimî dinler Tanrı ve insanın birbiriyle ilişki içinde olduğuna inanır. Tanrı insanlarla peygamberleri aracılığıyla ve vahiyle irtibat kurar. Bu irtibat bilgileri vahiyler kutsal kitaplarda rapor edilmiştir. Üç dinin kutsal kitapları özdeş olmasına karşın İncil'deki ve Kur'an'daki Tanrı ile ilgili salt gerçek varlık bilgisi Toradaki salt varlık bilgisi ile paraleldir. Kutsal Kitaplar bu yüzden saygı ile karşılanmayı hak etmektedir. Üç dinin her biri sadece tek bir kutsal kitap yazmasına dayanmazken Eski ve Yeni Ahid'den meydana gelen Yahudiliğin anahtar kutsal kitabı Tora, Hıristiyanlığın anahtar kutsal kitabı İncil'dir. İslam'ın anahtar kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'dir.

Tanrı, insanı her üç dinde de davranışları için rehbersiz bırakmanın insanlık âlemini öldürmek gibi olduğunu söyler. Benzer şekilde hırsızlığı yasaklar ve yalandan kaçınmamızı ister. Her insana özellikle dullara, yetimlere ve fakirlere yardım etmeyi emreder. Her üç din de şu altın kural vardır: "Kendin için istediğini başkası için de iste."

Günümüzde Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar sadece bir arada birlikte barış içinde yaşamak için değil aynı zamanda dindar insanlar olarak birbirlerinin neye inandıklarını, neye ibadet ettiklerini bilmek de isterler.

Yahudilik bir eylem, Hıristiyanlık ise bir amentü dinidir demiştik. Tanrı'nın tespit ettiği kurallar bütünü kabul edilen Tora'ya uymanın en büyük ibadet olduğunu göstermeyi ümit ettiğimiz bu çalışma aslında bir dizi çalışmamızın ikincisini oluşturmaktadır. Bu kitabı Yahudiliğin kısa tarihçesi ile birlikte Tora, Talmud ve Kabala çalışmasına ayırdık.

Ön söz

Dünya inançlarında mistisizmin temel amacı, Mutlak Varlık ile birlik anlayışına ulaşmaktır. Yahudilikte mistisizm dediğimizde mistik kişinin Tanrı'nın deneyimini kazanmaya çalışmasıdır. Bu, ya kişisel deneyimle ya da yoğun tefekkür yoluyla. İnanç tarihinde mistisizm, ataların deneyimlerinden başlayarak daha sonraki hahamların Yahudi mistisizmini temsil eden Kabala'da yer alan kozmolojik ve teolojik açıklamalarına kadar karmaşık bir evrim geçirmiştir. Yine de, yaklaşımlarındaki farklılıklara rağmen, Yahudi düşünürlerin, manevi arayışın çok önemli olduğu inancında birleşmiş olduklarını Talmud ve Kabala'da görmekteyiz.

Çalışmamızı dört bölümde yaptık. Birinci bölümde Yahudiliğin tarihçesi ikinci bölümde Yahudi Kutsal Kitabı Tora, üçüncü bölümde Talmud ve son bölümde de Kabala yer aldı.

Kitap esas itibarıyla her önemli önermeyi belgelemeye ve birçok belirsiz noktaya yeni bir ışık tutmaya çalışan bir araştırma çalışmasıdır. Çalışmalarım sırasında bana yardım edip yol gösteren kadim dostlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Diyarbakır 2022

İÇİNDEKİLER

Önsöz iii

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİ TARİHİ 1

Yahudiliğe Giriş 1

Yahudiliğe ait genel bir kronoloji: 2

1501'den 1800'e: 5

1. Birinci Dönem (Kutsal Kitap Dönemi): 13

Atalar Dönemi (M.Ö. 2000'den İtibaren) 13

İbrahim (Avraham-Avinu) ve İshak (Yitshak) 13

Yakup ve Yusuf 15

Musa ve Çıkışı 17

Hakimler Dönemi 20

Saul 21

Davud 21

Süleyman 22

Yahuda ve İsrail Krallıkları 24

Yahuda Krallığı (İ.Ö.922-587) 24

Yahuda Kralları 24

Yeruşalem'in düşüşü ve Yahuda Krallığının Sonu 25

İsrail Krallığı (İ.Ö.922-721) 26

İsrail Krallığının Yıkılması 27

2. İkinci Dönem (İkinci Mabed Dönemi): 28

Yıkılış Sonrası Yahuda Ülkesi 28

Helen Dönemi 29

Haşmonaim İhtilali 30

Roma Dönemi 32

Bar Kohba İsyanı (İ.S.132) 32

3. Üçüncü Dönem: 33

Hıristiyanlık Döneminde Yahudilerin Durumu 33

Pers İşgali ve Bizans Dönemi 36

Arap, Haçlı ve Memlük Dönemleri (İ.S. 634-1516) 36

İspanya Yahudileri 37

Osmanlı Dönemi 39

İçindekiler

Türkiye Yahudileri.....	39
Yahudilik Açısından Türkiye'nin Önemi	41
Devlet Organları ve Siyasî Partiler.....	48
İKİNCİ BÖLÜM	
TORA.....	51
Eski Ahid.....	51
Kitabı Mukaddes'in Apokrif (Deuterukanonik) Kitapları:.....	54
Musa'nın Kitapları Tanah	56
A) Tora (Tevrat)	56
1. Tekvin (Yaratılış-Bereşit):	56
2. Çıkış (Mısır'dan Çıkış) (Şemot-Huruç-Exodus):.....	74
3. Levililer (Vayikra – Leviticus) :.....	79
4. Sayılar: (Bamidbar–Numbers)	84
5. Tesniye: (Yasanın Tekrarı-Devarim-Deuteronomy).....	93
B) Nebiim (Nebiim) (Önceki Nebiler).....	105
1. Yeşu	106
2. Hakimler	106
3. Samuel (I. ve II.).....	107
4. Krallar (I – II)	107
C) Nebiim (Nebiim) (Sonraki Nebiler)	108
1. İşaya	108
2. Yeremya.....	108
3. Hezekiel.....	109
4. Hoşea	109
5. Yoel.....	109
6. Amos.....	110
7. Obadya	110
8. Yunus	110
9. Mikah	110
10. Nahum.....	110
11. Habakkuk.....	111
12. Tsefanya.....	111
13. Haggay.....	111
14. Zekarya.....	111
D) Ketubim (Ketuviim)	112
1. Büyük Kitaplar	112
A. Mezmurlar.....	112
B. Süleyman'ın Meselleri	112

İçindekiler

C. Eyüp	113
2. Beş Rulo.....	114
A. Neşideler Neşidesi.....	114
B. Rut	114
C. Yeremya'nın Mersiyeleri	114
D. Vaiz (Kohélet).....	115
E. Ester.....	115
3. Kitaplar.....	115
A. Danyal (Daniel).....	115
B. Ezra.....	116
C. Nehemya.....	116
D. I. ve II. Tarihler.....	116
Sonuç.....	116
Tora: (Tevrat).....	116
Neviim (Nebiim-Nebiler)	117
Ketuvim (Ketübiim-Kitaplar)	117
Tora hakkında.....	118
Kuran'ın Önceki Kitapları Onaylaması	119
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TALMUD	121
Giriş.....	121
Talmud ve Bölümleri	122
1. Mişna	126
Mişnanın Dili.....	126
Mişnanın Tertibi.....	127
Birinci Kısım:.....	127
A. Zeraim (Tohumlar).....	127
1. Beraktoth.....	127
2. Peah.....	128
3. Demai	128
4. Kilaim	128
5. Sebit	129
6. Terumoth	129
7. Maaseroth: (Ondalıklar)	129
8. Maaser Seni (İkinci Ondalık- Maaser Şeni).....	129
9. Hala (Hamurun Kesimi)	129
10. Orla (İlk üç sene zarfında yenmeyen bir ağacın meyvesi)	130
11. Bikurim (İlk Meyveler)	130

İçindekiler

İkinci Kısım	130
B. Moed (Belirli Günler)	130
1. Şabat.....	131
2. Eruv (Erubin)	131
3. Pesahim (Pesah Takdimeleri).....	131
4. Sekalim	134
5. Yoma	134
6. Suka.....	135
7. Betsa.....	135
8. Roş Aşana (Yeni Yıl)	135
9. Taanit	135
10. Megila (Tomar)	136
11. Moed Katan (Küçük Bayram)	136
12. Hagiga (Üç Hac Bayramında sunulan kurban).....	136
Üçüncü Kısım	136
C. Naşim (Kadınlar)	136
1. Yevamot (Levir Evlilikleri).....	136
2. Ketubot.....	137
3. Nedarim (Adaklar)	137
4. Nazir	137
5. Sota	137
6. Gittin.....	137
7. Kiduşin	138
Dördüncü Kısım	138
D. Nezikin Bölümü	138
1. Bava Kama (Haksız muameleler).....	138
2. Bava Mezia	138
3. Bava Batra	138
4. Sanhedrin.....	138
5. Makkot	139
6. Şevuot	139
7. Avoda Zara.....	139
8. Horayot.....	139
9. Edduyot	139
10. Avoda Zara: Puta Tapma.....	139
Beşinci Kısım	140
E. Kodaşim Bölümü.....	140
1. Zevahim (Hayvan Sunuları)	140
2. Menahot (Yiyecek Takdimeleri).....	140

İçindekiler

3. Behorot (İlk doğan hayvanlar)	140
4. Hullin (Yiyecek için kesilen hayvanlar)	141
5. Arahin (Adakların değerlendirilmesi)	141
6. Temurah (Telafi edilmiş Sunu).....	141
7. Keritot.....	141
8. Meilah.....	141
9. Tamid.....	141
10. Middot.....	141
11. Kinim.....	141
Altıncı Kısım.....	142
F. Tohorot Bölümü	142
1. Kelim	142
2. Oholot.....	142
3. Negaim	142
4. Para	142
5. Tohorot	143
6. Mikvaot	143
7. Nida	143
8. Makşirin	143
9. Zavim.....	143
10. Tevulyom.....	143
11. Yadayim (Ellerin ritüel bakımdan kirli olma durumu)	144
12. Ukzin (Bitki sapları ve bitkilerin kirli olmaya meyilli kısımları)	144
Küçük Talmud Risaleleri	144
2. Gemara	145
Kudüs Talmudu (Gemara Yeruşalmi)	146
Babil Talmudu	147
Talmud Üzerine Yapılmış Münhasır Çalışmalar:.....	151
Talmud'un Kalıcı Değerleri:.....	153
İnsanlığın Amacı:	153
Tanrı için hürmet ve onun yaratması:.....	154
Örnek bir Öğretmen: Alçakgönüllü ve erişilebilir:.....	154
Toplum ve Birey:	154
3. Talmud ve Bazı Düşünceler:.....	158
Talmud'u ortadan kaldırma faaliyetleri:.....	158
A. Talmudun Öğretilerinden Bazıları:	168
B. Talmud ve Hikmetli Sözler.....	173

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KABALA	177
A) Giriş	177
1. Kabala Nedir ?	177
2. Kabala'nın Anlamı	178
3. Kabala'nın Tarihçesi.....	181
B. Kabala'nın Bölümleri	183
1. Oluşum Kitabı-Yaratılış Kitabı (Sefer Yetzirah).....	184
Sefirot (Sefirler):	192
2. Işık Kitabı (İhtişam Kitabı- Zohar) Sefer Ha-Zohar	194
Kabala ve Zoharın Tarihi:	194
Zohar'ın Gizemliliği ve üzerine yapılmış yorumlar	195
Erken Tarihin Özeti	207
3. Sefer Ha-Bahir (Işığın Kitabı)	208
Bahir'den bölümlere örnekler:.....	211
4. Pratik Kabala	213
5. Harfi Kabala.....	214
A. Gematria (EBCED).....	214
B. Notorikon	215
C. Temura.....	215
ADAM KADMON	228
Adam	228
Adam Kadmon	228
Gizli Ateş ve YHVH.....	228
YHVH:.....	229
Akudim, Nekudim, Brudim ("Bağlayıcı, İşaret edici, Birleştirici):.....	231
Varoluşun Dört dünyası:	231
Kabalada Ahlak	233
Zararlı Etkiler	234
Kabalistik Hurafeler:.....	235
On Sayısının Önemi Nedir?	236
Ezoterik Numeroloji:	236
Dünya planında Sefirleri temsil eden şeyler:.....	240
Alemlerin Oluşumu:.....	241
Kabalada Ruh Anlayışı:	242
Kabala Öğreticileri:.....	244
Kabala ve Modern Yaşam:.....	246
Kabala ve Sonsuz Dünya	248
Kabala ve Evren	257

İçindekiler

Sonuç.....	262
Kabala İçin Sözlük	262
Kaynaklar	267
Dizin.....	269

KAYNAKLAR

- Abrams, Judith Z.**, The Women of the Talmud, Oford, 2004.
- Andrews, Ted**, Simplified Qabala Magic, Minnesota, 2003.
- Akıncı, Ahmet**, Kabala: "Sınırsız" a Yolculuk, Dharma Yay., İstanbul, 2008.
- Albrig, W. Foxwell**, Yahweh and The Gods of Canan, London, 1968.
- Artus, Amil**, İsrail'de Gördüklerim, Ankara,1963.
- Atkinson, Kenneth**, Religions of The World Judaism, Chelsea House Publishers, 2004.
- Ben Zion Bokser**, The Talmud: Selected Writings.
- Besalel, Yusuf**, Yahudi Tarihi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2000.
- Besalel, Yusuf**, Yahudi Ansiklopedisi, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2001.
- Bokser, Ben Zion**, The Talmud :Selected Writings, New York, 1989.
- Blech, Rabi Benjamin**, Geçmişten Günümüze Yahudi Tarihi Ve Kültürü (The Complete Idiot's Guide to Jewish History and Culture), (Çev. Estreya Seval Vali), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2004.
- Blenkinsopp, Joseph**. Deuteronomy. ABD,1968.
- Brown, Raymond E.**, The Jerome Biblical Commentary, New Jersey, 1968.
- Chaney, Robert**, Antik Çağdan Günümüze Kadar Esseniler Ve Sırları, (Çev. Duygun Aras), İstanbul, 1996.
- Cohen, A.**, Le Talmud, Paris,1993.
- O. Corm**, A History of İsrail, New Jersey, 1968.
- El-Mağribi, Samuel b. Yahya**, Yahudiliği anlamak, İstanbul, 1995.
- Epstein, Isidore**, Judaism, New York, 1977.
- Epstein, Perle**, Musevi Mistiklerin Yolu, (Çev. N. Karayazgan-Ş. Barkın), Dharma Yay., İstanbul, 1993.
- Faley. Roland d.**, Leviticus. ABD, 1968.
- Friedman, Hershey**, The Talmudic Secret of Wealth, New York, 2019.
- Galante, Avraham**, Les Juifs Sousla Damination des Turcs Seldjoukides, 1941.
- Giller, Pinchas**, Reading the Zohar, Oford University Press, 2001.
- Günaltay, Şemsettin**, Yakın Şark III, Suriye ve Filistin, Ankara, 1987.
- Gürkan, Salime Leyla**, Yahudilik, İsam Yay., İstanbul, 2012.
- Harman, Ömer Faruk**, Yahudi Kutsal Kitapları, İstanbul, 1988.
- Halevi, Z'ev ben Shimon**, Adam and the Kabbalistic Tree, Gateway Books, London, 1974.
- İannitto, P. Luigi**, Kitabı Mukaddesin Deuterokanonik (Apokrif) Kitapları, İstanbul, 1987.
- Jeremy, N. Gottstein**, History of the Jews, New York, 1969.
- Karesh, Sara E. - Hurvitz, Mitchell M.**, Encyclopedia of Judaism, New York, 2005.
- Kolhiv, Barbara Black Ph.D.**, The Book of Lilith, Nicolas Hays, Inc.,1986.
- Kutluay, Yaşar**, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Anka Yayınları, İstanbul, 2001.
- Laitman, Rav Michael**, Kabbalah for beginners, Canada, 2007.
- Laitman, Rav Michael**, Basic concepts in Kabbalah, Laitman Kabbalah Publishers, 2006.
- Laitman, Michael**, Kabbalah for Students, Laitman Kabbalah Publishers, USA, 2009.
- Lange, Nicholas de**, An Introduction to Judaism, University of Cambridge, 2004
- Laqueur, Walter**, A History of Zionism, Weidenfeld and Nicholson, London,1972.
- Collinsi, Larry-Lapierre, Dominique**, Kudüs Ey Kudüs, (çev. Emeç, Çetin), İstanbul, 1980.
- Life Application Study Bible**, New International Version, Michigan , 1997.
- Moore, George Foot**, Judaism, London, 1946.
- Moriarty, F. L.**, The Book of Number , New York,1960.
- Öke, Mim Kemal**, Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar, İstanbul, 1991.
- Örs, Hayrullah**, Musa ve Yahudilik, İstanbul,1966.
- Paçacı, Mehmet**, Kuranda ve Kitab-ı Mukaddes'te Ahiret İnanıcı, İstanbul, 1994.

Kaynaklar

- Rowley, H. H.** , From Joseph to Joshua, London, 1950.
S. Schechter, M.A.; Studies in Judaism, ABD,1915.
Schäfer, Peter, Jesus in the Talmud, Princeton University Press, 2007.
Scholem, Prof. Gershom G. , Zohar ihtişamın Kitabı Kabaladan Temel Öğretiler, Dharma Yayınları, 2008.
Sharon, Moshe Sevilla, İsrail Ulusunun Tarihi, Yeruslayim, 1981.
Shahak, İsrail - Mezvinsky, Norton, İsrail'de Yahudi Fundemantalizmi, İstanbul, 2002.
Steinsaltz, Adin, The Essential Talmud, (Çev. Chaya Galai), USA, 1976.
Sunar, Cavit, Tasavvuf Felsefesi veya Gerçek Felsefe, Ankara, 1974.
Şelebi, Ahmed, Mukaranat Al-Edyan, Kahire, 1966.
Ülkü, A. Ekrem, Yahudi Kadim Mistik Öğretisi Kabala, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2007.
Waite, Arthur Edward, The Secret Doctrine in Israel A Study of the Zohar and its Connections, London,1913
Wright, G. E., The Bible and the Ancient Near East, New York, 1968.
Vriezen, T.C.-Woude, A.S. van der, (çev. Brian Doyle), Ancient Israelite and Early Jewish Literature, Brill, Leiden, Boston, 2005.

ANSİKLOPEDİLER:

- Encyclopedia Judaica, 2. Baskı, Thomson Gale, 22 cilt, 2007.
The Encyclopedia Americana, USA, 1970,
The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition. 2001.

Web siteleri:

- http://www.sevion.com/jewish_history
https://en.wikipedia.org/wiki/Abraham_Isaac_Kook
<http://jewishminds.healthekids.net/course>
<https://www.kabala.info.tr/kutuphane/kabalaya-giris-dersleri/5-evrenin-sirlari/>
<http://www.inner.org/kabbalah/beginner/whatis03.htm>
<http://www.inner.org/kabbalah/beginner/whatis03.htm>
<http://kabalat.com/kitap/kabalaya-anahtar/dort-dunya/>
<http://www.inner.org/worlds/>
https://www.sefaria.org/Bava_Kamma.38a.11?lang=bi&with=all&lang2=en
<https://www.kabala.info.tr/kabala-nedir/kabalanedir/>
<https://blavatsky.net/Wisdomworld/index.php>
<http://guideangel.com/Sefer-Ha-Yetzirah.pdf>
<https://jewishencyclopedia.com/articles/13387-sefirot-the-ten>
<https://www.aishdas.org/toratemet/intro.html>
https://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html
<https://www.linkedin.com/pulse/kabbalah-the-soul-judaism-jwiz-jwiz>
<https://www.kabala.info.tr/kutuphane/yehuda-halevi-aslag/makaleler-yehuda-halevi-aslag/tal-mud-eser-sefirot-bolum-1-histaklut-pnimit-1/>
<http://www.minidev.com/kulturler/>
<http://www.angelfire.com/wy/yaw/Askenaz/askenaz.html>